

ΠΡΟΤΥΠΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ

ρούλα μακρή

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΕΣ 2015

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ
Πρότυπου Εκπαιδευτικού Οργανισμού
«ρούλα μακρή»
ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
Γ' ΤΑΞΗΣ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΔΕΥΤΕΡΑ 25 ΜΑΪΟΥ 2015 - ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ:
ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ

A1. Έτσι, λοιπόν, εφοδιασμένοι οι άνθρωποι κατοικούσαν στην αρχή διασκορπισμένοι, πόλεις όμως δεν υπήρχαν· αφανίζονταν λοιπόν από τα θηρία, γιατί ήταν από κάθε άποψη πιο αδύναμοι από αυτά και οι τεχνικές γνώσεις ήταν βέβαια επαρκής βοήθος τους για την ανεύρεση της τροφής, ανεπαρκής όμως για τον πόλεμο με τα θηρία – γιατί δεν κατείχαν ακόμη την πολιτική τέχνη, μέρος της οποίας είναι η πολεμική – επεδίωκαν, λοιπόν, να συγκεντρώνονται και να εξασφαλίζουν τη σωτηρία τους χτίζοντας πόλεις· κάθε φορά, λοιπόν, που συγκεντρώνονταν, αδικούσαν ο ένας τον άλλον, επειδή δεν είχαν την πολιτική τέχνη, με αποτέλεσμα πάλι, να διασκορπίζονται και να καταστρέφονται. Ο Δίας, λοιπόν, επειδή φοβήθηκε για το γένος μας μήπως χαθεί ολότελα, στέλνει τον Ερμή που έφερε στους ανθρώπους και τον σεβασμό και τη δικαιοσύνη, για να υπάρχουν τάξη στις πόλεις και στενοί δεσμοί που να τις συνδέουν με φιλία.

B1. Ο Προμηθέας κάνοντας την επιθεώρηση της διανομής των εφοδίων του Επιμηθέα στα ζώα και αποτρέποντας τον κίνδυνο αφανισμού του ανθρώπινου γένους εξαιτίας της απρονοησίας του αδελφού του, προβαίνει σε μια γενναία πράξη αυτοθυσίας δείχνοντας φιλεύσπλαχνη διάθεση. Έτσι, αφού έκλεψε την «έμπυρο τέχνη» και την «έντεχνο σοφία» από το κοινό εργαστήριο του Ηφαίστου και της Αθηνάς, τα δωρίζει στον άνθρωπο, προκειμένου να επιβιώσει.

Η γενναία αυτοθυσία του Προμηθέα έκανε τον άνθρωπο κοινωνό της θεϊκής κληρονομιάς. Η λέξη **μοίρας** αναφέρεται ειδικά στην προσφορά της φωτιάς στο ανθρώπινο γένος, δηλαδή, στην «έντεχνον σοφίαν». Το **πῦρ** αποτέλεσε τη βάση της δημιουργίας του πολιτισμού των ανθρώπων. Η μεταμορφωτική δύναμη αυτού του στοιχείου της φύσης δεν μπορούσε παρά να εκληφθεί ότι αποτελούσε αποκλειστικό κτήμα των θεών, δηλαδή στοιχείο της θεϊκής ουσίας, ένα από τα μυστικά της δύναμής τους, ένα από τα κρυφά φονικά τους όπλα. Από τη στιγμή που ο Προμηθέας την έκλεψε από τους θεούς και τη δώρισε στους ανθρώπους, ο άνθρωπος έγινε μέτοχος της θεϊκής ουσίας και δύναμης.

Στο πλαίσιο του μύθου η φωτιά αποτελεί το θεϊκό μερίδιο που είχαν την τύχη, χάρη στην παρέμβαση του Προμηθέα, να λάβουν οι άνθρωποι. Είναι θεϊκό, γιατί το κατείχαν ως τότε μόνο οι θεοί, αφού οι άνθρωποι το απέκτησαν με θεϊκή παρέμβαση του Προμηθέα και επειδή, επιτρέποντας στον άνθρωπο να

αναπτύξει πολιτισμό, του επέτρεψε κατά συνέπεια να αναγνωρίσει την ύπαρξη των θεών. Η πρώτη, με την έννοια της κορυφαίας, και άμεση συνέπεια του δώρου της φωτιάς, σύμφωνα με τον Πρωταγόρα, είναι ακριβώς η εμφάνιση της θρησκείας.

Η φωτιά κυρίως, αλλά και οι τεχνικές γνώσεις (έντεχνος σοφία) επέτρεψαν στον άνθρωπο να δημιουργήσει τον τεχνικό του πολιτισμό, μεταβάλλοντας την όψη της φύσης, κατά κάποιο τρόπο σαν δημιουργός θεός· η τεχνική του Ηφαίστου και η σοφία της Αθηνάς μαζί με τη φωτιά αποτέλεσαν έτσι τη βασική υποδομή, και κινητήρια δύναμη της προόδου του ανθρώπινου πολιτισμού. Γι' αυτό τα στοιχεία αυτά θεωρήθηκαν συστατικά της θεϊκής ουσίας και ένα από τα μυστικά της δύναμης των θεών.

Έτσι, ο άνθρωπος, χάρη στη θρησκεία και στη γλώσσα, η οποία κατά τον Πρωταγόρα και τους σοφιστές γενικότερα, δημιουργήθηκε «νόμω», από την ανθρώπινη δηλαδή νόηση και βούληση και όχι ως δώρο από το Θεό, κατάφερε να αναπτύξει έναν ανώτερο πολιτισμό σε σχέση με τα υπόλοιπα έμβια όντα. Η αναφορά του, μάλιστα, στη γένεση της θρησκείας δεν αποτελεί αντίφαση με τον αγνωστικισμό του σοφιστή καθώς η θρησκεία παρουσιάζεται εδώ ως **ανθρωπολογικό δεδομένο**.

B2. Με την θεϊκή παρέμβαση του Προμηθέα (προμηθεϊκή φάση) το ανθρώπινο γένος δημιούργησε τον τεχνικό πολιτισμό αξιοποιώντας τις τεχνικές ικανότητες του Ηφαίστου και την έντεχνο σοφία της Αθηνάς. Μάλιστα, η ευγνωμοσύνη του ανθρώπου για τη συμμετοχή στο θεϊκό κλήρο εκφράστηκε μέσω της δημιουργίας βωμών και αγαλμάτων καθώς και της πνευματικής κατάκτησης της γλώσσας.

Όμως, ο άνθρωπος, παρά τα δώρα του Προμηθέα, ήταν ακόμη αδύναμος, καθώς υστερούσε σε σωματικές ικανότητες από τα θηρία και δεν μπορούσε να τα αντιμετωπίσει επαρκώς («ἀπώλλυντο οὖν ὑπὸ τῶν θηρίων»). Αυτό οφείλεται στην απουσία πολεμικής τέχνης, η οποία αναπτύσσεται μόνο στα πλαίσια μιας οργανωμένης κοινωνίας.

Έτσι, οι άνθρωποι για πρώτη φορά αντιμετώπισαν την ανάγκη συνύπαρξης σε οργανωμένες κοινότητες, για να μπορούν να υπερασπιστούν τα επιτεύγματά τους και να αμυνθούν σε εξωτερικούς εχθρούς («ἐζήτουν ἀθροίζεσθαι»). Στην πορεία αυτή η συμβατική συμβίωση στις πόλεις δεν είχε διάρκεια, καθώς οι άνθρωποι ακόμη και όταν συναθροίστηκαν σε οργανωμένα σύνολα, άρχισαν να αλληλοεξοντώνονται («ὥστε πάλιν σκεδαννύμενοι διεφθείροντο»).

Εδώ μάλιστα, είναι εμφανής και η γενικότερη αντίληψη του Πρωταγόρα, που θεωρεί ότι η κοινωνική οργάνωση είναι προϊόν συμφωνίας και αποτελεί βιασμό της ανθρώπινης φύσης. Στη συνέχεια εξυπηρετώντας την οικονομία του μύθου παρουσιάζεται ο πατέρας των θεών, ο Δίας για να σώσει το ανθρώπινο γένος από τον αφανισμό («Ζεύς οὖν δείσας...»).

Ο Ερμής, λοιπόν, ως εντολοδόχος του Δία (στάδιο θεϊκής δωρεάς) παραδίδει στους ανθρώπους την αιδώ και τη δίκη ως τις απαραίτητες ηθικές προϋποθέσεις που πρέπει να διέπουν την κοινωνική συμπεριφορά. Πιο συγκεκριμένα, η αιδώς

εκφράζει το αίσθημα ηθικής συνείδησης και σεβασμού στους άγραφους νόμους καθώς και την αποδοκιμασία για αντικοινωνικές συμπεριφορές. Από την άλλη πλευρά, η δίκη αποτελεί το αίσθημα του δικαίου και του αδίκου, την τήρηση των γραπτών νόμων καθώς και την εσωτερική ανάγκη του ανθρώπου για το νόμιμο και το έντιμο.

Ο Ερμής επομένως, προβληματίζεται για τον τρόπο με τον οποίο θα μοιράσει τα δώρα και με εσκεμμένη αφέλεια στα πλαίσια του μύθου ρωτά τον Δία αν η αιδώς και η δίκη θα μοιραστούν όπως οι τεχνικές δεξιότητες («Ἐρωτᾶ οὖν Ἑρμῆς... νείμω;»). Με την τοποθέτηση αυτή του Ερμή γίνεται η πρώτη αναφορά του Πρωταγόρα στον καταμερισμό εργασίας, ως σημαντική ιστορική εξέλιξη με στόχο την υψηλότερη ποιότητα ζωής στην ανθρώπινη κοινωνία.

Μάλιστα, είναι σαφής και η αυστηρή εντολή του Δία ώστε η αιδώς και η δίκη να μοιραστούν σε όλους τους ανθρώπους («Ἐπί πάντας», «καὶ πάντας μετεχόντων»). Έτσι, η απολυτότητα του Δία καθιστά φανερό την αναγκαιότητα ύπαρξης αυτών των αρετών για την λειτουργικότητα των πόλεων καθώς συνιστούν στοιχεία της πολιτικής αρετής.

Επομένως, ο άνθρωπος δε διαθέτει έμφυτα αυτά τα στοιχεία αλλά τα κατακτά δυναμικά στην ιστορική του πορεία με βάση την προσωπική του προσπάθεια και προαίρεση, θεωρώντας επιβεβλημένη την υιοθέτησή τους για την αποτροπή αφανισμού των πόλεων.

B3. Στον πρωταγόρειο μύθο ο Δίας, ως «από μηχανής θεός» και υπέρτατος ρυθμιστής των πάντων παρεμβαίνει, προκειμένου να αποτρέψει τον αφανισμό του ανθρώπινου είδους, και δωρίζει σε όλους τους ανθρώπους την αιδώ και την δίκην. Μάλιστα, σύμφωνα με τα δεδομένα του πρωτότυπου χωρίου «οὐ γάρ ἄν γένοιτο..... μετεχόντων», δίνει αυστηρή εντολή για υποχρεωτική και καθολική συμμετοχή των πολιτών στα συστατικά στοιχεία της πολιτικής αρετής, για να είναι δυνατή η συγκρότηση οργανωμένων πολιτικών κοινωνιών.

Η θέση του Δία είναι απόλυτη· «όλοι, χωρίς καμιά εξαίρεση πρέπει να συμμετέχουν στην αιδώ και στη δίκη· διαφορετικά, δεν είναι δυνατό να υπάρχουν οργανωμένες πολιτικά κοινωνίες, ενώ η τιμωρία για όποιον δεν έχει μερίδιο, είναι ο θάνατος. Ο Δίας, λοιπόν, με τη δωρεά και μόνο, δεν μπορεί να εξασφαλίσει την καθολικότητα της πολιτικής αρετής, γιατί δεν αποτελούσε μέρος της αρχικής φύσης του ανθρώπου, αφήνει ανοιχτό το ενδεχόμενο κάποιος να μην την κατέχει και ορίζει γι' αυτόν ως τιμωρία τον θάνατο. Στο σημείο αυτό βέβαια, δημιουργείται μια απορία· αφού η αιδώς και η δίκη μοιράστηκαν σε όλους, πώς γίνεται αναφορά σε αυστηρή και σκληρή τιμωρία γι' αυτόν που δεν την διαθέτει; Η εξήγηση μπορεί να δοθεί ως εξής· η πολιτική αρετή δε δόθηκε στον άνθρωπο τη στιγμή της δημιουργίας του, δεν είναι, δηλαδή, έμφυτη αλλά **επίκτητη** ιδιότητα, καθώς αποκτήθηκε στην ιστορική του πορεία με τη λογική και τον προσωπικό του αγώνα. Υπάρχει μέσα του ως **προδιάθεση** γιατί ο Δίας έδωσε στους ανθρώπους τη δυνατότητα («δυνάμει») να γίνουν αγαθοί πολίτες

και είναι δική τους ευθύνη η πραγμάτωση («ένεργεια»), μέσω της διδασκαλίας και της καλλιέργειας.

Ο επίκτητος και, κατά συνέπεια, διδακτός χαρακτήρας της πολιτικής αρετής, σε συνδυασμό με την ιδιαίτερη σημασία που έχει η συμμετοχή όλων των πολιτών σε αυτήν, επιβεβαιώνεται και από τα δεδομένα του μεταφρασμένου αποσπάσματος. Το χωρίο αυτό αποτελεί το συμπέρασμα της συλλογιστικής πορείας του σοφιστή στο οποίο, μάλιστα, αξιοποιείται ο συλλογισμός «ἐκ τοῦ ἐλάσσονος πρὸς τὸ μείζον», με σκοπό να υπογραμμιστεί emphatically η σημασία της διδασκαλίας της πολιτικής αρετής. Είναι αδύνατο και παράλογο οι πολιτικοί άνδρες να διδάσκουν στα παιδιά τους άλλα πράγματα, που δεν είναι τόσο σημαντικά («τα άλλα») και να μην τους διδάσκουν την πολιτική αρετή («αυτό»), η έλλειψη της οποίας επιφέρει βαρύτερες ποινές.

Επομένως, παρόλο που η καθολικότητα της πολιτικής αρετής αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για τη συγκρότηση των πολιτικών κοινωνιών, κάποιοι παραμένουν ανεπίδεκτοι και αδυνατούν να οικειωθούν έστω και στοιχειωδώς την αρετή και τα μέρη της. Αυτοί, λοιπόν, πρέπει να υφίστανται βαρύτερες ποινές, οι οποίες παρουσιάζονται με μια κλιμάκωση που ξεκινά από τη λιγότερο σημαντική και καταλήγει στην αυστηρότερη. Η θανατική ποινή, που ως τιμωρία θεωρείται από τον αρχαίο Έλληνα ισοδύναμη με την εξορία, επιβάλλεται με σκοπό να διαφυλαχθεί η ισορροπία και η αρμονική συμβίωση μέσα στην πόλη.

- B4.** α) Σ
β) Λ
γ) Λ
δ) Σ
ε) Λ

- B5.** λοχαγός : συναγωγοί, ἄγοντα
ἀγαλλίασις : ἀγάλματα
θρέψις : τροφάς
βαθμίς : βωμούς
ἄφιξις : ἱκανή
ὄχυρός : εἶχον
διάδημα : δεσμοί
νεογνός : γένοιοντο, συγγένειαν
ὀλέθριος : ἀπόλοιτο
δεισιδαίμων : δείσας

Γ.1. Τα ναυτικά πράγματα των Ελλήνων ήταν τέτοιου είδους, και τα παλιά και αυτά που έγιναν αργότερα. Αυτοί, όμως, που έστρεψαν την προσοχή τους σε αυτά (στα πράγματα) απέκτησαν πολύ μεγάλη δύναμη λόγω της αύξησης της εισροής χρημάτων και της κυριαρχίας επί των άλλων· διότι κάνοντας επιθέσεις υποδούλωναν τα νησιά, και προπαντός όσοι δεν είχαν σταθερά εδάφη. Στην ξηρά κανένας πόλεμος δεν έγινε, από όπου να προέλθει δύναμη για κάποιους· αλλά όλοι οι πόλεμοι που έγιναν ήταν ενάντια στις γειτονικές πόλεις του καθένα, και οι Έλληνες δεν έκαναν εκστρατείες πολύ μακριά από τη δική τους χώρα για υποδούλωση άλλων. Διότι δεν είχαν συνασπιστεί με τις ισχυρότερες πόλεις ως υπήκοοι, ούτε πάλι οι ίδιοι έπαιρναν μέρος ισότιμα σε κοινές εκστρατείες.

Γ.2. ἦν : ἔσται
ἐλάχιστην : ἐλάττωσι(ν)
προσσχόντες : πρόσσχωμεν
ἐπιπλέοντες : ἐπιπλείτε
κατεστρέφοντο : κατεστράφθω
μάλιστα : μάλα
διαρκῆ : διαρκές
ἐκδήμους : ἐκδήμοις
οὐδείς : οὐδεμιᾶς
ἐξῆσαν : ἐξελθεῖν

Γ.3. α. τὰ ναυτικά : υποκείμενο του ρήματος «ἦν» (αττική σύνταξη)
αὐτοῖς : αντικείμενο της μετοχής «οἱ προσσχόντες»
ἄλλων : ονοματικός ετερόπτωτος προσδιορισμός ως γενική αντικειμενική στη λέξη «ἀρχῆ»
ἐπὶ καταστροφῆ : επιρρηματικός εμπρόθετος προσδιορισμός του σκοπού στο ρήμα «οὐκ ἐξῆσαν»
υπήκοοι : επιρρηματικό κατηγορούμενο του τρόπου στο εννοούμενο υποκείμενο του ρήματος «οὐ ξυνειστήκεσαν», «οἱ Ἕλληνες»

Γ.3. β. - Ἄπαντες γινώσκουσιν ἰσχύν δέ περιποιήσασθαι ὅμως οὐκ ἐλάχιστην τούς προσσχόντας αὐτοῖς.
- Ἄπαντες γινώσκουσιν ὅτι ἰσχύν δέ περιποιήσαντο ὅμως οὐκ ἐλάχιστην οἱ προσσχόντες αὐτοῖς.
- Ἄπαντες γινώσκουσιν ἰσχύν δέ περιποιησαμένους ὅμως οὐκ ἐλάχιστην τούς προσσχόντας αὐτοῖς.

Σχολιασμός Θεμάτων: Τα θέματα του Διδαγμένου Κειμένου των Αρχαίων

Ελληνικών κρίνονται, σε γενικές γραμμές, βατά. Απευθύνονταν σε καλά προετοιμασμένους μαθητές, οι οποίοι, ειδικά στην περίπτωση των ερμηνευτικών ερωτήσεων, έπρεπε να είναι σαφείς και αναλυτικοί στις απαντήσεις τους.

Αξιοσημείωτο των φετινών Πανελληνίων αποτελεί το ότι η ερώτηση Εισαγωγής ήταν της μορφής Σωστού-Λάθους. Σε σχέση με το Αδίδακτο κείμενο που δόθηκε στα παιδιά θα λέγαμε ότι ήταν ιδιαίτερα απαιτητικό. Οι Παρατηρήσεις Γραμματικής και Συντακτικού απευθύνονταν σε πολύ καλά προετοιμασμένους μαθητές.

Τομέας Αρχαίων Ελληνικών «ρούλα μακρή»

ρούλα
μακρή

ΘΕΤΙΚΟ / ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ